

Rafał Orzech

Funkcja postaw w wychowaniu do mass mediów

Warszawskie Studia Pastoralne 22, 123-130

2014

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych oraz w kolekcji mazowieckich czasopism regionalnych mazowsze.hist.pl.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

RAFAŁ ORZECH*

FUNKCJA POSTAW W WYCHOWANIU DO MASS MEDIÓW

Function of attitudes in bringing up for mass media

Media jako „czwarta władza” w Polsce kreują określony obraz rzeczywistości, który nie zawsze jest zgodny z prawdą. Przejawem tego jest fakt, że *środki społecznego przekazu wywierają dziś ogromny wpływ na kształtowanie ludzkich postaw*¹

W tym miejscu warto zaznaczyć jak wielką rolę w przekazie informacji i komentowaniu wydarzeń odgrywa dziennikarz. Dla odbiorcy informacji, które przekazuje jest on swoistym nauczycielem, wywierającym skuteczny wpływ na postawy czytelników, słuchaczy i widzów, jednocześnie poszerzając ich wiedzę.

---

* Rafał Orzech (ur. 1979r.), mgr teologii (2004r.), publikacje artykułów w tygodniku „Niedziela” w latach 2001-2002. Interesuje się teologią pastoralną, filozofią i bioetyką. Pochodzi z Barlinka, obecnie mieszka w Strzelcach Krajeńskich.

¹ Jan Paweł II, *Moja i Wasza Ojczyzna*. Przemówienie Jana Pawła II do biskupów polskich wygłoszone z okazji wizyty „Ad Limina Apostolorum”, Warszawa 1998.

Każda postawa człowieka ma określoną wartość. Jedna jest dobra, inna zła. Zdefiniowanie postawy nie jest łatwe. Najprościej postawę można określić jako *względnie trwale, pozytywne lub negatywne ustosunkowanie się człowieka do konkretnego przedmiotu (osoby, idei, rzeczy, zjawiska itp.) angażujące w nim intelekt, wolę, uczucia i aktywność*².

W tym miejscu warto zwrócić uwagę na tak zwane cechy podstawowe, jak np. treść, zakres, kierunek i trwałość, mające wpływ na przebieg i dalsze losy konkretnej postawy. Treścią postawy może być radio jako środek komunikowania masowego. Różnica w zakresie postawy telewizji jest widoczna w porównaniu z postawą wszelkich dostępnych mass mediów. *Kierunek postawy wyraża się w skali ustosunkowania się (np. wobec prasy), począwszy od pełnej akceptacji, przez obojętność aż do postawy wrogości*³. Trwałość postawy jest zróżnicowana. Bywają postawy krótkotrwałe albo trwające wiele lat.

Postawa w życiu jednostki zarówno indywidualnym, jak i społecznym spełnia cztery podstawowe funkcje: przystosowawczą, obronną, ekspresywną, poznawczą. *Funkcja przystosowawcza pozwala, dzięki odpowiednim postawą pozytywnym, potęgować wpływ, który rozwija jednostkę*⁴. *Funkcja obronna chroni człowieka przed sytuacjami, które mogłyby doprowadzić go do niebezpiecznych frustracji i pogłębienia kompleksów*⁵. Funkcja ekspresywna pokazuje jednostkę z jej najważniejszymi wartościami, akcentując otaczającej nas rzeczywistości.

Jak dzielą się postawy? To pytanie stawiamy sobie na samym początku naszych analiz. Dokonując klasyfikacji postaw

---

² A. Lepa, *Pedagogika mass mediów*, Łódź 1998, s. 128.

³ A. Lepa, *Media a postawy*, Łódź 2002, s. 129.

⁴ Tamże, s. 129.

⁵ Tamże, s. 129.

bierzemy pod uwagę ich cechy podstawowe. Ze względu na ich treść postawy dzielą się na: religijne, moralne, społeczne, estetyczne, rodzicielskie, macierzyńskie, ojcowskie, synowskie. W zależności od przedmiotu wyróżniamy postawy personalne (wobec Boga, jednostki i grupy) oraz postawy rzeczowe (np. wobec sztuki, idei, doktryny, pieniędzy, kariery). Patrząc na kierunek postawy wyodrębniamy postawy pozytywne i negatywne, czasami postawy neutralne. Jeśli za podstawę podziału postaw weźmiemy siłę to możemy mówić o postawach słabych, przeciętnych i silnych. Ze względu na trwałość postawy dzielimy na bardzo trwałe, trwałe i nietrwałe.

Po klasyfikacji postaw przejdę teraz do szczegółowej analizy postaw negatywnych kreowanych przez mass media. Przyglądając się często debatom telewizyjnym i programom publicystycznym w telewizji publicznej i stacjach komercyjnych możemy wyróżnić zasadniczo trzy takie postawy: postawę uległości wobec propagandy, postawę makiawelizmu i postawę zgody na manipulację sobą.

Postawa uległości wobec propagandy wywiera we współczesnym świecie ogromny wpływ na kształtowanie osobowości człowieka. Taką postawę kreują dziś środki masowego przekazu a w szczególności prasa, radio i telewizja. Na czym więc polega postawa propagandy? Ogólnie mówiąc polega ona na dawaniu wiary tym treściom, które na dany temat przekazują publicznie uczestnicy propagandy. Po czym współczesny człowiek jest w stanie rozpoznać, że ma do czynienia z postawą propagandy?

Wśród wielu czynników świadczących o tym, że mamy do czynienia z postawą propagandy trzy z nich mają duże znaczenie. Pierwszy z czynników to brak tak zwanego zdrowego krytycyzmu przy o ocenianiu treści jakie przekazują nam środki masowego przekazu. Jednostka odznaczająca się taką cechą

przyjmuje w całości i bez zastrzeżeń oficjalnie lub publicznie zapewnienia władz, które nie zawsze są zgodne z prawdą. Taka osoba w wyrobieniu sobie opinii na dany temat sięga zazwyczaj po jedną gazetę lub słucha informacji z jednej stacji telewizyjnej. W takiej sytuacji trudno jest dokonać weryfikacji, czy treści przekazywane przez media są prawdziwe.

Drugim czynnikiem charakteryzującym postawę uległości wobec propagandy jest daleko posunięta naiwność polityczna. Osoba z takim symtonimem łatwo wierzy wszelkim komentarzom politycznym, a nawet zwykłym informacjom. *Taka postawa była charakterystyczna dla czasów komunizmu, kiedy to partie polityczne werbowały dla swoich szeregów nowych członków*⁶.

I trzeci czynnik to przypisywanie mediom dużego autorytetu. Osoby takie nie podważają informacji, które przekazuje im radio i telewizja czy nawet prasa. Uważają, że skoro media taką treść informacji przekazały to znaczy, że jest ona prawdziwa i nie do zakwestionowania i nie można dokonywać innego źródła informacji przekazanej przez media.

Kolejną postawą negatywną jest tak zwana postawa makiawelizmu. Na początku spróbujemy wyjaśnić hasło makiawelizm. W słowniku wyrazów obcych z 1995 roku zawarte jest hasło „makiawelizm” w dwóch znaczeniach: *jako koncepcja polityczna oparta na zasadzie: „cel uświęca środki”, w potocznym znaczeniu jako „postawa charakteryzująca się cynizmem, obłudą i brakiem skrupułów w dążeniu do osiągnięcia celu”*⁷.

Po czym jesteśmy w stanie poznać, że dana osoba przybiera w swoim postępowaniu i zachowaniu postawę makiawelizmu?

---

⁶ A. Lepa, *Pedagogika mass mediów*, Łódź 1998, s. 132.

⁷ *Słownik wyrazów obcych*, red. E. Soból, Warszawa 1995, s. 679.

Po jej symptomach. Do najważniejszych symptomów tej postawy zaliczamy: brak bezinteresownej, doraźnej pomocy ludziom (liczy się własny interes lub interes partii politycznej), instrumentalne traktowanie drugiego człowieka-człowiek potrzebny do zrealizowania określonych celów, makiawelizm jest antytezą empatii, osoba z taką postawą lekceważy sobie prawa i oczekiwania innych ludzi, a swoje sprawy wysuwa na pierwszy plan, na sam szczyt, makiawelista żyje w zakłamaniu, przyjmuje tylko półprawdę, która jest dla niego wygodna, nie liczy się z opiniami innych ludzi, a także nie cieszy się w swoim środowisku sympatią.

Dużą rolę w tej postawie odgrywa wola, której podporządkowany jest intelekt. Uczucia w tej postawie są podległe woli. *Dzięki nim makiawelista łatwiej pokonuje przeszkody w osiągnięciu zaplanowanych celów*⁸. To co on przeżywa można porównać do ryzyka jakie jest związane z hazardem. Jest to także pewnego rodzaju zemsta, odegranie się na doznane wcześniej przejawy niezyczliwości czy wrogości. W tej postawie wszystkie chwytaki są dozwolone. Widzimy to choćby w wielu rolach odgrywanych przez aktorów w filmach. Niepokojące jest także i to, że kreskówki dla dzieci ukazują taką postawę często posługując się oszustwem i nieprawdą, aby tylko pokonać przeciwnika. Taka postawa jest pokazywana poprzez programy i teksty drukowane, a nawet kreowana przez rodziców dziecka, którzy pozwalają mu na oszukiwanie innych i jak często mówią: „by dawał sobie radę w życiu”.

Ostatnią z omawianych w tym artykule postaw negatywnych jest postawa zgody na manipulację sobą. Na początku omawiania tej postawy odwołajmy się do słów Jan Pawła II wygłoszonych w 1980 roku w siedzibie UNESCO w Paryżu.

---

⁸ A. Lepa, *Media a postawy*, Łódź 2002, s. 96.

Papież powiedział wtedy, iż dąży się, aby przyzwycząić człowieka, że jest przedmiotem wielorakiej manipulacji [...], odebrać mu w końcu podmiotowość i nauczyć życia jako także swoistej manipulacji samym sobą⁹. Manipulowanie sobą rodzi w człowieku trwałą postawę do takich zachowań, które będą odpowiadały jego aktualnym potrzebom i zachowaniom. Skłonność do ulegania manipulacji sobą tkwi w psychice człowieka. Na czym zatem polega owa postawa? Najprościej mówiąc postawa zgody na manipulację sobą, *polega na tym, że człowiek traktuje doznawaną manipulację jako osobiste dobro, a nawet jako wygodny sposób na życie*¹⁰.

Analizując taka postawę należy wyróżnić cztery symptomy, które ją charakteryzują. Człowiek przyjmując taka postawę staje się obojętny wobec własnej podmiotowości. Często można spotkać się z takim stwierdzeniem, że taka manipulacja sobą ułatwia człowiekowi życie, daje bezpieczeństwo i stanowi swoista ochronę przed przeszkodami w osiągnięciu konkretnych celów. Osoby z taką postawą często się jej wypierają, zaprzeczają, mówią, że ona nie istnieje, ich nie dotyczy. Człowiek ulegający wpływom takiej manipulacji sobą często pada ofiarą manipulacji ze strony mediów. Media wykorzystują jego osobę do zabiegów manipulacyjnych.

Każdą z postaw zarówno ta pozytywną jak i negatywną kształtują określone czynniki, które zostaną teraz omówione. Na początku dokonamy podziału tych czynników na dwie grupy. Do pierwszej grupy należą czynniki indywidualne, a do drugiej czynniki społeczno-kulturowe. Do czynników indywidualnych zaliczamy: *wpływ potrzeb, zdobytą wiedzę, życiowe*

---

⁹ A. J. Nowak, *Wolność. Manipulacja. Kierownictwo*, Wrocław 1992, s. 29-45.

¹⁰ A. Lepa, *Pedagogika mass mediów*, Łódź 1998, s. 138.

doświadczenie, inteligencję, charakter, temperament, a także kondycje psychiczną, życie religijne i moralne¹¹.

Znacznie liczniejszą grupę stanowią czynniki społeczno-kulturalne, które zostaną teraz szerzej omówione. Duży nacisk na kształtowanie określonych postaw u człowieka wywiera kultura. Wpływ dzieł sztuki, języka, nauka, głoszona doktryna, obyczaje, system społeczny i polityczny, respektowanie prawa lub tolerowanie bezprawia wpływa na określone postawy jakie przyjmuje człowiek w określonym środowisku, warunkach i czasie w jakim się znajduje Człowiek jako byt osobowy stanowi najmocniejszy czynnik oddziałujący na postawy. W tym miejscu warto przywołać pojęcie interakcji, które to wchodzi każdy człowiek podczas nawiązania kontaktu z drugim człowiekiem. Duże znaczenie w kształtowaniu postaw ludzkich ma wychowanie. To od wychowawcy w dużej mierze zależy jakie wzorce i postawy przekaże człowiekowi, szczególnie temu który się dopiero rozwija, wkracza w okres dojrzewania.

Podsumowując artykuł „Funkcja postaw w wychowaniu do mass mediów” warto odwołać się do nr 1 Instrukcji duszpasterskiej o przekazie społecznym „Aetatis nova”. Czytamy w nim, że: *nie ma dziś takiego miejsca, w którym, w którym nie daje się odczuć wpływu środków przekazu na postawy religijne i moralne, na systemy polityczne i społeczne czy na wychowanie*¹².

Młodzi ludzie często w swoim zachowaniu odwołują się do określonych postaw. Biorąc z nich przykład, naśladują je. Me-

---

¹¹ A. Lepa, *Pedagogika mass mediów*, Łódź 1998, s. 139.

¹² Papieska Rada ds. Środków Społecznego Przekazu, *Instrukcja duszpasterska o przekazie społecznym „Aetatis nova”*, L'Osservatore Romano”, 1992, nr 6 (wyd. polskie).

dia przekazują określone informacje, zwłaszcza relacjonując pewne wydarzenia na żywo pokazują pewne wzory postaw. Są one szybko przyswajane przez młodych odbiorców informacji, a następnie wcielane przez nich w życie codzienne, w tym i w życie religijne. Widzimy zatem duży wpływ środków społecznego przekazu na postawy. Media w przekazie określonych informacji powinny dążyć do przekazania takich informacji, które będą kształtowały w wychowankach odpowiednie postawy pozytywne, a eliminowały postawy negatywne, które są szkodliwe dla rozwoju osobowości człowieka.

SUMMARY

Article „Function of attitudes in bringing up for mass media” is discussing attitudes of different kind appearing in the social life. After sfont classiifcation put, analysis of negative attitudes is taking place in detal discussed negative attitudes are remaining so as: the attitude of the submissiveness towards the propaganda, the attitude of the machivellianism and the attitude of theagreement on the manipulation of oneseif. At the end of the article discussend factors which positive and negative attitudes are shaping are remaining.